

BRANDBRIEF GESCHEPERDE SCHAAPKUDDES

Aanbieding brandbrief commissie van Economische Zaken
Aan de leden van de Tweede Kamer
Den Haag

Datum: 22 november 2016

Betreft: Aanhoudende financiële problematiek gescheperde schaapkuddes

Geachte Kamerleden,

De alom erkende financiële problematiek van schaapherders is helaas nog steeds niet opgelost. Eind april dit voorjaar ontving u als Kamer van Staatssecretaris Martijn van Dam (Economische Zaken) het Alterra-rapport *Wie Stuurt de Herder?* In dat rapport staat duidelijk dat de ongeveer honderd herders in Nederland al vele jaren kampen met een structureel tekort van 30.000 euro gemiddeld. Het door EZ gestarte overleg met de provincies heeft tot nog toe echter slechts in twee provincies effect gehad. Alleen in Drenthe en Limburg is het gat van de herders deels of geheel gedicht. Andere provincies laten hun herders nog teveel in de kou staan.

Het door EZ gefinancierde Alterra-rapport is gemaakt op verzoek van het Gilde van Traditionele Schaapherders. Het rapport bevestigt het alarmerende beeld van onderbetaalde kuddes. Inmiddels heeft er overleg plaats over de conclusies en aanbevelingen van Alterra tussen onder meer Economische Zaken, de provincies en terrein beherende organisaties als Natuurmonumenten, de Landschappen en Staatsbosbeheer. Al deze partijen erkennen de problematiek en meerwaarde van de schaapkuddes. De rapportuitkomsten worden onderschreven door het Gilde, de Vereniging Gescheperde Schaapkuddes Nederland (VGSN), de Landelijke Werkgroep Professionele Schaaphouders (LWPS) en de LTO-vakgroep schapenhouderij.

In totaal is voor heel Nederland jaarlijks een bedrag van 4.5 miljoen euro nodig om de gescheperde schaapkuddes op een normaal exploitatieniveau te krijgen. Dit betreft het tekort van 30.000 euro van de honderd herders plus de overhead-onkosten van TBO's. Daarmee leveren de herders volgens Alterra diverse 'ecosysteemdiensten' zoals biodiversiteit, cultuurhistorie en natuur- en landschapsbeheer; allemaal zeer gewilde publieke waarden. Maar ondanks het overleg en de eensgezindheid onder alle betrokken partijen in het veld, gaat het nog steeds niet de goede kant uit voor herders en hun kuddes met zeldzame Nederlandse schapenrassen.

De Provincie Brabant heeft zonder overleg met herders en ons als vertegenwoordigende organisaties een te kort schietende regeling vastgesteld. Voor extra geld wordt naar Den Haag verwezen terwijl 'Den Haag' stelt dat de zorg om schaapkuddes gedecentraliseerd is; een verantwoordelijkheid van de provincies dus. Al vanaf de decentralisatie in 2007 vallen herders tussen wal en schip en zijn zij onderbetaald.

BRANDBRIEF GESCHEPERDE SCHAAPKUDDES

De Provincie Gelderland meldt dat zij in de periode 2014-2019 ruim 1.6 miljoen euro subsidie verleent voor het beheer van natuurterreinen met gehoede kuddes en 300.000 euro ter beschikking heeft voor schaapskooien. Dat bedrag is ver onder de maat, en heeft ook alleen betrekking op biodiversiteit en natuurbeheer. Voor hun toeristische en cultuurhistorische functie en de zorg (fokkerij) voor hun genetisch zeldzame schapenrassen wordt feitelijk niets betaald. Sommige Gelderse herdergezinnen zijn daarom amper in staat om in de kosten van hun levensonderhoud te voorzien. Ook in andere provincies zoals Brabant en Overijssel werken herders al vele jaren onder de kostprijs.

In Drenthe heeft de provincie samen met herders en TBO's overeenstemming bereikt om ieder een deel van het tekort voor rekening te nemen dat direct aan de kuddes wordt uitgekeerd. De hoop is dat ook het Rijk bijdraagt. In Limburg worden de kuddes sinds kort ook beter betaald. In Brabant en Gelderland echter, ontvangen de schaapkuddes het door de provincie betaalde geld via de TBO's, via SNL enerzijds en via een schapenregeling anderzijds. Daarbij geldt dat de SNL-subsidie ook maatregelen bevat voor heidebeheer die buiten de schapenbegrazing vallen en dus niet geheel voor schaapherders beschikbaar is.

Alle herders in Nederland hebben overheden en TBO's aangegeven dat ze af willen van verplichte openbare aanbestedingen. Het Alterra-rapport is uitermate kritisch over de aanbestedingen die in hun huidige vorm het 'marktfalen' niet verhelpen maar eerder verergeren én leiden tot 'overheidsfalen'. In combinatie met structureel te weinig middelen voor schaapkuddebegrazing, hebben de aanbestedingen geleid tot moordende onderlinge concurrentie, jaarcontracten, prijsdalingen en het werken tot ver onder de kostprijs. Dat maakt duurzame bedrijfsvoering onmogelijk. Ook het in stand houden van kuddes met zeldzame rassen komt in gevaar.

Opmerkelijke uitkomst van het Alterra-rapport is dat in Nederland maar twintig procent van alle heide met schapen wordt begraasd, terwijl dat in Duitsland tachtig procent is. In Brabant wordt zelfs maar tien procent van de heide met een gehoede kudde begraasd. Het Gilde, de VGSN, LWPS en LTO pleiten ervoor om de problematiek van schaapherders na meer dan tien jaar eindelijk eens op te lossen. De organisaties hopen dat niet het Brabantse of Gelderse model, maar een meer uniforme regeling naar voorbeeld van Drenthe of Limburg wordt gekozen. De overheden (provincies en Rijk) hoeven de vergoedingen voor schaapherders alleen maar op een normaal en gezond exploitatieniveau te brengen.

Het is vreemd dat vanuit het voor cultuurhistorie verantwoordelijke Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) geen middelen zijn gereserveerd voor het levende erfgoed van het zo gewaardeerde herdersambacht. En binnen de systematiek van natuurbeheervergoedingen is het heide- en natuurbeheer ernstig onderbegroot. Alles bij elkaar bedraagt het te dichten gat zo'n 4,5 miljoen euro per jaar waar alleen Limburg en Drenthe nu iets aan doen. TBO's als Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer hebben aangegeven ook hun verantwoordelijkheid te willen nemen en leggen in diverse gebieden eigen middelen bij of faciliteren herders op andere manieren. Ze verwachten nu wel dat dan ook overheden voldoende middelen voor schaapkuddes vrijmaken. Naast Alterra zeggen ook TBO's dat gescheperde kuddes in de meeste gevallen grote meerwaarde hebben voor heidebeheer.

BRANDBRIEF GESCHEPERDE SCHAAPKUDDES

Schaapherders willen er daarnaast alles aan doen om verdienmodellen te vinden om hun werk beter te kunnen bekostigen. Staatssecretaris Van Dam (EZ) heeft de Stichting Gilde van Traditionele Schaapherders mede om die reden subsidie verleend om Heideboerderij-pilots van de grond te trekken. Een Heideboerderijsysteem met een potstal voor de schapenmest en natuur-inclusieve, extensieve akkers, heeft voor herders, TBO's en publiek veel meer te bieden dan alleen natuurbegrazing. Maar om Heideboerderijprojecten te laten slagen zijn meer Rijks- en provinciale investeringsmiddelen nodig, aanvullend op het eerder genoemde exploitatiegat. Dit is een investering in erfgoed, economie en ecologie. Het concept heideboerderij leent zich vervolgens ook goed voor crowdfunding en fondsenwerving.

Het Gilde, VGSN, de LWPS en LTO verzoeken u als Kamer om via een motie 4,5 miljoen euro vrij te stellen vanuit de budgetten van EZ en OCW om de schaapherderij structureel voor Nederland te behouden. Een relatief klein bedrag voor uitermate goed zichtbaar en waardevol Nederlands levend erfgoed.

Hoe de geldstromen lopen is ingewikkeld en niet transparant, het nadenken hierover vergt derhalve een impuls. De financieringsdiscussie is veel te ingewikkeld gemaakt. We hebben lastige discussies gezien over de Natuurbeheer subsidieregelingen (SNL), schaapskuddetoeslagen en het Programma Aanpak Stikstof (PAS). Uiteindelijk is de financiering versnipperd in verschillende provinciale regelingen. En dan zijn er nog geldstromen vanuit natura 2000 en agrarisch natuurbeheer. We vinden in elk geval één landelijk financieringssysteem erg gewenst.

De nu gezamenlijk aanwezige energie zouden wij graag willen bundelen in een Programmagroep (Taskforce) Toekomst Schaapherderij waarin de betrokken overheden, terrein beherende organisaties en de bestaande samenwerkingsverbanden van herders samenwerken om resultaat te bereiken. Vanwege het cultuurhistorisch belang van de schaapskuddes, hopen wij dat de Kamer deze brandbrief ook adresseert aan het medeverantwoordelijke OCW.

Namens het Gilde, VGSN, LWPS & LTO

Marcel van Silfhout

Kees van Hee

Berdien van Everdingen

Carlo van As

Bijlage:

Aanbiedingsbrief Martijn van Dam (EZ, d.d. 25-4-2016) en Wetenschappelijk rapport Alterra: *Wie Stuurt de Herder?*

<https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2016/04/25/kamerbrief-over-rapport-wie-stuurt-de-herder>